

PRACTICA UTILIZĂRII PSEUDONIMULUI: SCOPURI ȘI PROCEDEE

NADEJDA GLADCHII,
SPECIALIST PRINCIPAL,
SECȚIA ÎNREGISTRARE ȘI EXPERTIZE, AGEPI

PSEUDONIMUL ESTE UN NUME FICTIV, CREAT SAU ADOPTAT, FOLOSIT DE O PERSOANĂ CA O ALTERNATIVĂ LA NUMELE SĂU LEGAL, PENTRU A-ȘI ASCUNDE SUB ACEST NUME NOU ADEVĂRATA IDENTITATE. ÎN UNELE CAZURI, PSEUDONIMELE AU DEVENIT NUMELE LEGALE ALE PERSOANELOR CARE LE-AU UTILIZAT.

Criticul Garabet Ibrăileanu afirmă: „Nimeni nu se face vinovat de numele pe care îl are, pentru că numele ni se dă la naștere, pe când pseudonimul îl alegem”.

Câteodată, un pseudonim este folosit pentru a evita prezența în exces a numelui pe piață. În alte cazuri, pseudonimul protejează de persecuții persoana care-l folosește, în cazul în care aceasta publică opinii nepopulare sau din cauza constrângerilor existente în timpurile sale.

În articolul 10 alin.(1) lit. b) din Legea nr. 139/2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe (în continuare – Legea nr. 139/2010) noțiunea dreptului la nume se definește ca dreptul autorului de a decide cum va figura numele său la valorificarea operei (numele adevărat, pseudonimul sau anonim).

În calitate de pseudonim putem utiliza orice nume sau îmbinare de cuvinte. Cei mai mulți interpreți preferă să folosească pseudonime care sunt derivate ale propriului nume.

De altfel, interpreții rareori fac uz de un pseudo-

nim pentru a se ascunde. Ei își concep noul nume de o asemenea manieră, încât acesta să contribuie la constituirea unui personaj mai performant, mai distinct, aflat în atenția publicului. În unele cazuri, pseudonimul îi ajută să separe viața personală de cea a persoanei publice. Totuși, în zilele noastre prezența „paparazilor” și a ziaristilor curioși face mai puțin utilă schimbarea numelui, însă, uneori, acesta poate deveni prilej de bârfe.

Istoria înregistrează un șir de pseudonime celebre, cu renume mondial, din care ținem să prezentăm doar câteva exemple:

- Sandro Botticelli (Alessandro di Mariano Filipepi) – pictor italian;
- Mark Twain (Samuel Langhorne Clemens) – scriitor, satirist și umorist american;
- George Sand (Lucile Aurore Dupin) – scriitoare și feministă franceză;
- Maxim Gorki (Alexei Maximovici Peșkov) – scriitor rus;
- Molière (Jean-Baptiste Poquelin) – scriitor francez de teatru, director și actor;
- Sophia Loren (Sofia Scicolone) – actriță italiană de film;
- Marilyn Monroe (Norma Jeane Mortensen) – actriță, sex simbol și divă pop a secolului XX.

Referindu-ne la literatura clasică română, îl vom menționa pe poetul Tudor Arghezi, al cărui nume

adevărat era Ion N. Teodorescu. El și-a ales ca pseudonim denumirea veche a râului Argeș (Argesis). De asemenea, constatăm că toate numele renumitului scriitor Ion Creangă transmit ceva, iar poreclele și supranumele sunt motivate, găsindu-și în persoana celui indicat o justificare, o explicație; de fapt, pseudonimul la Creangă este masca numelui prin excelență. Poetul Mihai Eminescu dădea preferință pseudonimelor antice, precum Varro, Caius, Nemezis, iar George Călinescu a semnat Aladin, Aretino, Belphegor, Vera Comșa, Justus etc.

Așadar, motivele ce îi determină pe autori să opteze pentru utilizarea unui anume pseudonim pot fi următoarele:

- pentru ca textul publicat să fie apreciat fără a se ține cont de nume, notorietate, apartenența politică sau diferite aflieri la organizații profesionale;
- pentru a putea publica nestingherit cele mai tăioase articole și materiale fără a avea teamă de repercusiuni;
- pentru a putea spune mai ușor adevărul;
- pentru confortul psihic pe care ți-l creează folosirea unui pseudonim.

Uneori pseudonimul e utilizat în scop de autoremclamă, de exemplu, atunci când se optează pentru alegerea unui nume de scenă sonor. Alteori, pseudonimul poate ascunde numele adevărat, în scopul protejării familiei și a vieții private a autorului sau interpreților.

Dacă facem o incursiune în istorie, constatăm și alte scopuri de utilizare a unui nume diferit de cel de botez. Din timpurile străvechi, alegerea numelui domnitorilor ținea mai mult de o tradiție sau era justificată de intenția de a onora un anumit predecesor, de dorința de a accentua legitimitatea ereditară a succesiunii. În cazul încoronării monarhilor, mulți prinți, la începutul domniei, își aleg un nume oficial care este folosit pe parcursul domniei și pentru restul vieții.

Adevăratul nume poate uneori să submineze succesul persoanelor care-l poartă sau nu este destul de sonor ca să fie memorizat de public. În multe cazuri, numele de scenă este ales în funcție de faptul dacă numele real al interpretului i-a plăcut sau nu producătorului acestuia.

De exemplu, regizorul renumitului actor american John Wayne, care își crea o reputație de bărbat dur, a considerat că numele lui adevărat, Marion Morrison, nu se potrivea cu imaginea pe care și-o

asuma acesta. Alt caz este cel al lui Stan Laurel, născut Arthur Stanley Jefferson, actor și regizor, devenit celebru în cuplul de comici Stan și Bran, care nu a avut probleme cu numele său până în momentul în care și-a dat seama că este format din treisprezece litere.

În prezent, asupra pseudonimului interpreților lucrează echipe întregi, deoarece apare interesul comercial, iar investirea surselor financiare în promovarea unui nume nou impune o alegere bine chibzuită.

Pseudonimul se află într-o continuă evoluție, iar imaginația nu are limite. Unii sunt mai preocupați de modă, de aspectul sonor și încearcă mai multe variante până găsesc un nume pe măsură. Alții obișnuiesc să-și aleagă un pseudonim care a ajuns deja faimos, sau să preia un nume care a fost deja uitat de public.

Un exemplu de folosire a unui nume cunoscut este cel al lui Voltaire. Am auzit cu toții de acest scriitor și filozof, ilustru reprezentant al iluminismului francez (François-Marie Arouet), dar mai puțini știu de interpretul american Voltaire, cu numele său adevărat Aurelio Voltaire Hernández.

Sau, în alt caz, să zicem, o editură poate lansa pe piață o serie de cărți utilizând un pseudonim promovat de către o altă editură. Astfel, aceasta își asigură un venit sigur, cu cheltuieli minime. Mai mulți editori recurg la asemenea tertip, cu riscul de a-și pierde reputația de companie serioasă.

Totuși, atunci când luăm cunoștință de o operă, indiferent de domeniul de referință a acesteia – literatură, artă, știință, muzică etc. –, acordăm toată atenția noastră întâi și întâi operei și doar pe urmă autorului. Ne expunem părerea asupra acestei opere, asupra a tot ceea ce simțim, vedem, auzim, înțelegem, și doar în ultimul rând asupra autorului, indiferent care este și cum sună numele său. Dacă opera ne captează atenția, deja suntem interesați de personalitatea autorului. Or, sub orice nume de autor se poate ascunde un stil, un limbaj, o manieră, un gen. Prin urmare, un pseudonim devine cartea de vizită pentru operele următoare create de autorul/interpretul respectiv.

Conform prescripțiilor din Legea nr. 139/2010, opera este rezultatul creației intelectuale originale în domeniul literaturii, artei și științei, indiferent de mijloacele de creare, de modul concret și forma de exprimare, de valoarea și importanța acesteia.

Deci, un pseudonim nu poate fi considerat o operă, întrucât în calitate de pseudonim se folosesc cuvinte deja existente și utilizate. Este ilegală, însă, folosirea pseudonimului de către o altă persoană, fără permisiunea deținătorului (autorului). Atunci când un autor dorește să se retragă temporar din activitatea sa, el poate oferi altei persoane, pe o perioadă limitată de timp, dreptul de a folosi pseudonimul său în scopul obținerii unui avantaj comercial pentru același gen de activitate sau chiar pentru unul cu totul diferit de acesta.

Ce se întâmplă în cazul în care autorul, din anumite motive, nu poate să-și apere drepturile? Art. 9(2) din Legea nr. 139/2010 prescrie că, atunci când opera a fost publicată anonim sau sub un pseudonim care nu permite identificarea autorului, editura al cărei nume este indicat pe operă se consideră, în absența unei probe contrare, reprezentant al autorului, având în această calitate dreptul de a proteja și asigura respectarea drepturilor autorului.

Cu alte cuvinte, drepturile autorului unei opere ce apare sub pseudonim sunt apărate de editura care publică această lucrare; atunci când contractul nu stipulează o asemenea prevedere, persoana fizică este în drept să-și apere ea însăși interesele. Soluția dată este valabilă și în cazul unor interpreți, dacă sunt încălcate drepturile acestora iar producătorul are obligația contractuală de a le apăra.

Chestiunea privind drepturile de autor se discută de fiecare dată individual între autor/interpret și editură/producător. De regulă, editurile și casele de producție sunt avantajate să reprezinte interesele autorilor, deoarece acestea practic coincid cu ale lor.

În altă ordine de idei, Legea nr. 139/2010 stipulează că drepturile morale nu pot face obiectul vreunei renunțări sau cesiuni și sunt imprescriptibile chiar și în cazul în care autorul cedează drepturile sale patrimoniale. Protecția dreptului de autor se efectuează „automat”, în sensul că o operă este protejată din momentul creării.

Dacă tragem anumite linii de tangență între pseudonim și sferele de activitate în care este utilizat, distingem mai multe tipuri ale acestuia, de exemplu: literare, de luptă, nume de scenă, nickname-uri (porecle) etc. Astfel, mulți dintre cei mai notorii luptători ai rezistenței, teroriști, partizani etc., pentru a face mai dificilă depistarea și capturarea lor, precum și pentru a-și proteja familia, își iau un pseudonim de „luptă”.

Odată cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale, a apărut termenul de nickname, prin care se înțelege un nume descriptiv, familiar sau adițional, pe lângă denumirea oficială a unei persoane, loc sau lucru. Aceasta poate fi o formă familiară sau nu a propriului nume, care uneori poate fi utilizată doar pentru confort sau pentru a evidenția persoana în cauză. În cele mai multe cazuri, nickname-ul se folosește în rețele de socializare (chaturi, facebook, diverse forumuri) și ajunge să spună foarte multe despre posesor, chiar fiind prea departe de numele real. Psihologii constată că adeseori pseudonimul ajunge să fie mai bine asimilat cu identitatea unei persoane decât numele propriu-zis.

Autorul poate utiliza pseudonimul pentru toate operele sale sau numai pentru o parte dintre ele; de asemenea, poate să dezvăluie publicului pseudonimul său ori să și-l schimbe în orice moment. În principiu, pseudonimul poate rămâne neînregistrat, însă, pe de altă parte, suntem în drept să ne întrebăm: cum totuși să protejăm pseudonimul împotriva utilizării ilegale?

Desigur, cea mai bună metodă de a demonstra că autorul și posesorul pseudonimului reprezintă una și aceeași persoană o constituie certificarea acestui fapt prin diverse documente, contracte, facturi etc. Astfel, pentru doritorii de a promova și a utiliza pseudonimul soluția optimă ar fi includerea acestuia în orice document semnat.

O altă metodă o constituie înregistrarea pseudonimului ca marcă comercială. Desigur, și în această situație nu este exclusă întru totul prejudicierea drepturilor autorului, însă este mai simplu de a demonstra dreptul asupra numelui.

Recent, în Rusia a avut loc un caz în care moștenitorii producătorului ce a înregistrat pseudonimul unui interpret ca marcă au decis să-i interzică acestuia să mai concerteze sub pseudonimul adoptat. Totuși, în cele din urmă, interpretul a avut câștig de cauză. Avocatul său le-a explicat reprezentanților presei că producătorii greșesc profund atunci când susțin că înregistrarea pseudonimului ca marcă poate interzice interpretului folosirea acestui nume în activitatea muzicală. Dreptul la nume (numele adevărat, pseudonimul) reprezintă dreptul moral ce nu poate fi obiectul vreunei renunțări sau cesiuni și este imprescriptibil chiar și în cazul în care sunt cedate drepturile patrimoniale. Avocatul a făcut

referință doar la partea ce ține de folosirea pseudonimului în activitatea muzicală, menționând faptul că interpretul nu are dreptul de a lansa pe piață orice tip de produse cu aceeași denumire de marcă.

În definitiv, pseudonimul este o mască și orice individ își are propriul motiv de a se ascunde sub ea. În spatele fiecărui pseudonim se ascunde o istorie, un program, o intenție sau un mister, pe care oamenii mai curioși din fire sau având un anumit interes sunt tentați să le investigheze amănunțit, încercând să le cunoască dedesubturile, motivațiile. Să nu uităm totuși că orice persoană are dreptul la nume, fie acesta real sau fictiv, fapt ce ne impune să-i respectăm alegerea și să nu-i încălcăm drepturile.

REFERINȚE

1. *Legea Nr. 139/2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe*
2. *Dreptul de autor și drepturile conexe*, Chișinău 2012
3. <http://www.temnykot.narod.ru/articles02.html>
4. <http://ro.wikipedia.org/wiki/Pseudonim>
5. <http://revistacultura.ro/blog/2011/12/nicnemuri-pseudonime-cronicari-o-modesta-contributie-de-istorie-literara/>
6. <http://bibliodevafilia3.wordpress.com/2012/04/18/pseudonimele-literare-nume-sau-masti/>
7. <http://staticlb.didactic.ro/uploads/material/14/51/2//pseudonime.doc>
8. http://ro.wikipedia.org/wiki/Pagina_principal%C4%83
9. <http://www.evz.ro/detalii/stiri/viata-traita-sub-nickname-872806.html>

REZUMAT

Practica utilizării pseudonimului: scopuri și procedee. Făcând o descriere succintă a fenomenului apariției și utilizării pseudonimului, autoarea articolului examinează anumite situații concrete de

abordare a numelui fictiv, constatând că motivele pentru care autorii și interpreții recurg la asemenea procedee sunt foarte diverse. În momentul în care se prefigurează un interes comercial, identificarea numelui impune o alegere adecvată. Totodată, apare problema protejării pseudonimului, posesorii unor atare nume încercând diverse metode pentru a interzice terților să-l utilizeze ilicit.

ABSTRACT

Practice of using the pseudonym goals and processes. Giving a brief description of the phenomenon of appearance and use of pseudonym, the author of the article examines some specific situations of approach to the fictitious name, noting that the reasons for which authors and performers resort to such process are very different. At the moment when a commercial interest prefigures, the identification of the name requires an appropriate choice. At the same time, the problem of protecting the pseudonym occurs, owners of such names trying various methods to prevent third parties from illegally using it.

РЕФЕРАТ

Практика использования псевдонима: цели и приемы. Описав вкратце феномен возникновения и использования псевдонима, автор статьи приводит некоторые конкретные случаи изучения вымышленного имени и приходит к выводу, что авторы и исполнители прибегают к такому методу по совершенно разным причинам. Как только появляется какой-либо коммерческий интерес, идентификация имени требует надлежащего выбора. При этом возникает вопрос защиты псевдонима, а владельцы подобных имен различными способами пытаются запретить его незаконное использование третьими лицами.